

معرق چیست؟

معرق یک هنر و یک صنعت است و در دکوراسیون منازل به کار برده می‌شود و وسیله‌ای تزئینی برای آشپزخانه‌ها می‌باشد.

در اصل معرق به معنی چیزی را در کنار هم قرار دادن و وصله کردن تکه‌های یک چیز است.

مفهوم معرق:

مفهوم معرق در زمینه هنر، ایجاد نقش‌ها و طرح‌هایی است که از ترکیب چوب‌های رنگی روی یک سطح شکل می‌گیرد.

علاوه بر چوب، معرق کاری بر روی کاشی هم به کار برده می‌شود اما بر روی چوب کاربرد بیشتری دارد زیرا چوب شکل‌پذیر بوده و دارای انعطاف‌پذیری بیشتری می‌باشد.

شانه‌ای که در بعضی از شهرها یافت می‌شود یکی از قدیمی‌ترین آثار معرق روی چوب است و این شانه‌ها را تاجران‌ی که به ایران می‌آمدند با خود می‌آورده‌اند.

اما طرح‌هایی که بر سطح چوبی این شانه‌ها نقش بسته است نشان‌دهنده وجود طرح‌ها و نقشه ایرانی بر روی آن است. نقاشی معرق یکی از هنرهای زیبا افراد هنرمند است.

عوامل تاثیر گذار بر قیمت معرق

عواملی مانند چوب معرق، ارزش یک کار هنری بی عیب و... بر قیمت یک اثر معرق کاری تاثیر گذار است.

چوب معرق باید خشک باشد اگر چوب به کار گرفته شده در معرق تر باشد به زودی دچار شکستگی و ترک خوردگی میشود. تعداد رنگ هایی که در معرق به کار می رود به معنای ظرافت و کار بیشتری است.

تاریخچه معرق کاری

واژه معرق در زمانی که اعراب به ایران حمله کردند یعنی در قرن اول هجری همراه با هزار کلمه وارد ایران شد. قدمت این هنر در ایران به دوران ایران باستان بر می گردد.

نام قبلی این هنر قبل از اسلام موزائیک بوده که یک اصطلاح ایرانی از ریشه موز می باشد و کلماتی مانند موز و موزیک از ریشه موز گرفته شده است.

یونانیان باستان برای تزئینات موزه قطعات رنگی چوب، فلزات و سنگ ها را کنار هم می گذاشتند و از آن ها بهره می بردند که نام این تزئینات را موزائیک گذاشته بودند.

چه کسانی صنعت موزائیک را ادامه دادند؟

هنرمندان صدر مسیحیت صنعت موزائیک سازی را ادامه دادند و در اوایل قرون وسطی به اوج شکوفایی خود رسیدند.

نمی توان اطلاعات دقیقی از تاریخچه معرق در ایران به دست آورد و دلیل آن هم از بین رفتن آثار چوبی با گذشت زمان است زیرا آثاری نبوده که بیان کننده ریشه این هنر باشد.

در قرن نهم و دهم هجری هنر معرق کاری چوب به نهایت ترقی و پیشرفت خود رسید و تا دوره صفوی در اوج خود بود.

معرق کاری در این دوره ها در شهرهایی مانند هرات، سمرقند، اصفهان، یزد، کاشان و آران و بیدگل رواج داشت.

هنر معرق ریشه اش در هنر شرق می باشد و در کشور ما سابقه زیادی ندارد.

در واقع معرق یکی از رشته های صنایع دستی کشور ایران است که دارای قدمت بیشتری می باشد و انسان از هزاران سال پیش برای ایجاد سرپناه و ساخت قایق از آن استفاده می کرده است.

برای آشنایی با مسیر حرکت این هنر باید به اولین کارگاه معرق اشاره کرد که در سال 1310 تحت سرپرستی استاد احمد امامی، تاسیس شد و همچنین از اساتیدی چون پرویز زابلی، خلیل و علی امامی و... یاد کرد.

ابتدا کل فعالیت‌هایی که در آن کارگاه انجام شده مثبت کاری بوده و به مرور زمان در کنار آن هنر معرق نیز پای گرفت.

بدین طریق که هنرمندان به وسیله‌ای به نام کارد مخصوص مثبت محل قرار گرفتن نقش‌ها را روی شی مورد نظر مشخص می‌کردند و مطابق طرح می‌کنده اند.

اساتید معرق ایران:

در طول سالیان متمادی، معرق شکل‌های مختلفی به خود گرفته است و به کمک اساتید حسن زاده، امیری، شیرانی، نصیری و... رو به ترقی و پیشرفت بوده و روش‌های ابتکاری در ساخت معرق به کار برده شده است.

معرق در ایران در دوره سلجوقیان پیشرفت کرد و متداول شد و از هنر معرق برای تزئین در و پنجره هم استفاده می‌کردند.

سابقه معرق کاری:

سابقه معرق کاری در سال 1309 هجری شمسی به اداره کل هنرهای سنتی بر می‌گردد که در آن زمان گرد هم آمدند و مدرسه‌ای را تاسیس کردند که از گذشته تا به امروز نام‌های گوناگونی از جمله مدرسه صنایع قدیمه، اداره هنرهای ملی و... نام گذاری شده است.

ابزارهای معرق کاری

- کمان اره

- کمان جمع کن

- چوب

- مثنی

- چسب

- تیغ اره مویی

- گیره معرق کاری

- میز کار و تخته پیشکار

- اره دست

- اره چوب بر

- اره ی فلز

- پرس دستی

- پیچ دستی

- پیشکار

- تیزک

- سوهان تخت

- سوهان چوب ساب

- رنده دستی

- سنگ نفت

- گاز انبر

- گونیا

- لیسسه

- ماشین پرداخت

- صفحه سنگ سمباده

- صفحه پوست بره ای

- صفحه پرداخت

- مته ی دستی

- سر مته

- بدنه

- دسته

- مداد و متر

- مغارلیسه تیز کن

- میخ (میخ سایه، میخ کبریتی، میخ سنجاقی)

چوب مناسب معرق کاری عبارت اند از:

- چوب عناب

- چوب گردو

- چوب نارنج

- چوب زرشک

- چوب شمشاد

- چوب افرا

- چوب ممرز

- چوب توت

- چوب چنار

- چوب گلابی

- چوب اقاچیا

- چوب سنجد

- چوب فوفل

- چوب کیکم

- چوب کنار

- چوب آکاژو

- چوب ساج

- چوب سرخدار

تکنیک های معرق کاری

معرق زمینه رنگ: معرق با زمینه یا فضای خالی از رنگ، و طرح اصلی چوب با انتخاب کردن رنگ چوب، الگو را بر روی آن قرار می‌دهند و دوربری می‌کنند.

و بدین ترتیب مثل نقش مورد نظر را با توجه به نوع و رنگ انتخابی که خود داشته اند به وجود می‌آورند و آن را به محل اصلی که در میان زمینه خالی است روی تخته پشتکار قرار می‌دهند.

- معرق زمینه چوب: معرق زمینه چوب به معرقی می‌گویند که در تمام سطح تابلو هم نقش و هم پس زمینه از چوب استفاده شده باشد.

که معرق در زمینه چوب دارای ارزش هنری زیادتری نسبت به معرق های دیگر می‌باشد.

- معرق مثبت: پس از آن که قطعات بریده شد و آن‌ها را کنار هم گذاشتن به وسیله مغار حالت داده که سطح کار برجسته شود.

و باید در این روش کار از چوب های 3-4 میلی متری، چوب های 6-7 میلی متری و گاهی اوقات تا 2 سانتی متری استفاده شود.

- معرق خاتم: در این نوع از معرق به جای به کار بردن چوب از برش‌های خاتم استفاده می‌کنند و بین قطعات را با استفاده از خطوط باریکی از جنس چوب که زه نامیده می‌شود.

از قسمت های دیگر تفکیک کرده و گاهی اوقات در این معرق از تلفیق چوب و خاتم استفاده می‌شود.

- معرق برجسته: در این نوع از معرق می‌توان از چوب یا پلی استر استفاده کرد که پس از تمام شدن کار نقش معرق شده نسبت به زمینه کار برآمده و برجسته تر میشود.

و فرق این نوع کار از معرق برجسته با منبت در این است که دیگر سطح کار توسط مغار منبت نمی‌شود و فقط برجسته است.

مراحل اجرای معرق کاری

- 1) طرح نقشه: طراح، طرح نقشه را می‌کشد و آن را روی یک تخته سه لایه ای به وسیله چسب فوری می‌چسباند که در کل به این ترکیب مدل می‌گویند.
- 2) خرد کردن مدل: مدل را باید توسط میخ سایه روی چوب فوفل درز شده نصب کنند و سپس این ترکیب را روی تخته پیشکار قرار داد و به وسیله اره مویی به قطعه‌های مختلف برش دهید.
- 3) نصب و قطعه‌های خرد شده: تمام قطعه چوب‌های خرد شده را با توجه به طرح نقشه روی یک تخته 18 میلی متری، چند لایه یا تخته پیشکار، که یک قطعه نایلون بر روی سطح آن قرار می‌دهند و آن را می‌پوشانند و آن‌ها را کنار هم قرار می‌دهند و به وسیله میخ سایه به تخته نصب می‌کنند.
- 4) دوربری نقشه‌ها: قسمت‌هایی از زمینه و نقشه که به صورت قطعه‌های خرد شده می‌باشند را با

- برداشتن میخ سایه از روی تخته پشتکار جدا کرده و خطوطی که به نقشه ها مربوط می‌شوند را دور بری میکنند.
- 5) تهیه و نصب زمینه اصلی: تخته سه لایه ای که روی چوب گردو یا فوفل قرار گرفته، بر می‌دارند و قسمتی از زمینه اصلی نمایان می‌شود.
- و بعد از آن قطعه فوفل یا چوب گردو را در جای خود روی تخته ی پشتکار به وسیله میخ سایه به طور موقت نصب می‌کنند.
- 6) انتقال نقش‌ها بر روی چوب‌های صنعتی: بعد از انجام مرحله قبل باقی مانده قطعه‌های خردشده را که شامل یک قسمت از نقش‌های اصلی و تخته سه لایه است.
- از چوب فوفل یا چوب گردو که در زیر آن ها قرار دارد جدا می‌کنند و چوب فوفل را کنار می‌گذارند و تخته سه لایه نقشه را به عنوان یک طرح یا الگو استفاده می‌کنند.
- 7) اتصال نقش‌ها: بعد از قرار دادن نقش‌های رنگی به جای مدل اولیه از سریشم حمرا مایع غلیظ و چسبیده ای تهیه می‌کنند و توسط انگشت اشاره خود روی تمام شیارها بین نقش‌ها می‌زنند.
- در این مرحله میخ‌های سایه را از روی نقش‌ها بر می‌دارند. پس از چسبیدن نقش‌ها، نایلونی که زیر کار روی تخته پشتکار قرار داده بوده اند را بر برداشته و نقش‌های چسبیده شده را بر می‌گردانند.
- و پشت آن‌ها را با یک سمباده نرم می‌کنند و چسب‌هایی را که از میان شیارها به پشتکار رفته است را پاک و سطح آن را تمیز می‌کنند.
- 8) پرس کردن: سطح تخته پشتکار را به چسب آغشته می‌کنند و نقشه ی معرق شده را روی آن می‌چسبانند و برای اینکه ثابت بماند و تکان نخورد دو میخ سنجاقی در بالا و پایین آن نصب می‌کنند.
- سپس یک قطعه نایلون و یک پتوی دولا را روی نقشه ی معرق شده می‌گذارند و در آخر موارد فوق را در میان دستگاه پرس قرار می‌دهند و آن را تنظیم کرده و تحت فشار قرار می‌دهند.
- 9) دوربری کناره: بعد از پرس کردن اگر شیء مورد نظر اضلاعی ناصاف و نامنظم داشته باشد.
- برای برطرف کردن آن طول و عرض آن را توسط گونیا صاف و عیب‌های آن را برطرف می‌کنند و سپس در میان گیره قرار می‌دهند و اضلاع گونیا شده را رنده می‌کنند.
- 10) لیسه زدن و پرداخت مجدد: پس از انجام مراحل قبل، براده‌های چوب بر صفحه ی شیء پراکنده و نامنظم هستند.
- که به وسیله لیسه جمع‌آوری می‌شوند و مجدد با سمباده ی شماره 1 سطح شیء را صیقل می‌دهند. این عمل را تا مرحله‌ای ادامه می‌دهند که انگشت بر سطح شیء معرق شده کان بخورد.

11) مرحله کاربرد پلی استر: محیط شی را به وسیله نوار چسب کاغذی به طریقی که 2 یا 3 میلیمتر آن از سطح شی بالاتر قرار گیرد می چسبانیم، مخروط پلی استر آماده شده را به طور یکنواخت روی صفحه ی مورد نظر می ریزند.

و سپس آن را به وسیله یک شانه کوچک روی تمام سطح پخش می کنند پس از 24 ساعت پلی استر روی شی خشک شده است که برای نمایان کردن و ظاهر ساختن نقش ها از زیر پلی استر سطح آن را به وسیله سمباده ی لرزان که صفحه ی سمباده شماره 40 به آن متصل است می ساینند

و مجدداً برای شفافیت بیشتر قشری پلی استر خالص بر سطح آن می پاشند که بعد از خشک شدن حباب هایی روی آن ظاهر می شوند.

12) آخرین مرحله از پرداخت: به وسیله دستگاه پرداخت که صفحه نمد به آن وصل شده و مواد جلا دهنده را بر سطح کار به کار می برند و آن را پرداخت می کنند.

و برای جلای بیشتر صفحه نمد نرم تری بر سر دستگاه وصل کرده و با استفاده از ماده ی سفید رنگ به نام پل شیری سطح مورد نظر را پرداخت می کنند.

13) کیلر: اگر شی معرق کاری شده از کیفیت بالایی برخوردار نباشد، برای حفاظت و زیبایی آن به جای استفاده از پلی استر از کیلر استفاده می شود.

14) اشکالی که در اغلب تابلوهای روی چوب پیش می آید انحنای خمیدگی آن هاست:

چوب و رنگ یا لاک به یک اندازه قابلیت جذب رطوبت را ندارند و پس از چندی سطح تابلو تاب بر می دارد.

روی تابلو که رنگ یا لاک قرار دارد کمتر از قسمت پشت آن که هیچ گونه پوششی ندارد رطوبت را جذب می کنند و در نتیجه منجر به انبساطی نابرابر در دو طرف می شود.

